

150 let od prusko-rakouské války

V letošním roce jsme si připomněli také jedno z nepěkných výročí. Uplynulo totiž sto padesát let od prusko-rakouské války, která na dlouhý čas poznamenala českou krajinu a potažmo i naše město – Polnou.

Ve druhé polovině 19. století postihlo Polnou několik neblahých událostí, které zásadně ovlivnily nejen život obyvatel, ale také rozvoj města. Byl to zejména velký požár města roku 1863, kdy zůstalo 2500 obyvatel bez střechy nad hlavou, dále cholera, na níž koncem léta a počátkem podzimu roku 1866 zemřelo na 450 obyvatel, a v neposlední řadě stavba železnice severozápadní dráhy, která Polnou minula o 6 km, čímž byl zbrzděn průmyslový rozvoj města. Posléze lze zmínit též i rok 1899, kdy po projevech antisemitismu v době tzv. Hilsneriády odešlo z Polné více jak 150 židovských obyvatel. Úpadek, který byl těmito negativními jevy a pohromami zapříčiněn, lze sledovat ve vývoji infrastruktury, jakož i ve značném snížení počtu obyvatel. Zatímco v roce 1858 měla Polná na základě sčítání 6897 obyvatel,¹ v roce 1869 to bylo již jen 5400, což je rozdíl více než výmluvný. Dodejme, že snižování počtu obyvatel přetrvalo i nadále a tento jev se odrazil nejvíce v letech 1946 a 1947, kdy se dalších několik set obyvatel z Polné vystěhovalo, jednak v rámci osídlování Němci opuštěných usedlostí v pohraničí, ale také z důvodu nedostatku pracovních příležitostí.²

Přibližme si v tomto příspěvku válečný rok 1866, který byl pro Polnou jedním z těch nezdařených.

Dne 16. ledna roku 1864 uzavřela habsburská monarchie spojeneckou smlouvu s Pruskem. Po čtrnácti dnech zahájily spojené armády Rakouska a Pruska válečné tažení proti Dánsku. Na obou válčících stranách zemřelo mnoho vojáků a válečná vřava utichla až po půl roce, dne 1. srpna. Mocenské snahy obou států – obsadit další území – posléze vedly k projevům nepřátelství mezi oběma „spojenci“. Rakouská armáda operovala v Benátsku, Prusko usilovalo o získání Saska. Dohody i nedohody nebraly konce, do porůznu sestavovaných

¹ Údaj je čerpán z publikace Pfaff, Ivan: *Obrozenská společnost na Vysočině*. Praha 1995, s. 19. Jiné prameny sice uvádějí podstatně nižší počet obyvatel, ovšem do údaje uvedeného autorem lze příp. zahrnout i obyvatele, kteří měli v Polné tzv. Domovské právo, přitom však v době sčítání žili jinde.

² V roce 1947 žilo v Polné 3556 obyvatel, což byl nejnižší počet od konce 18. století. Viz Prchal, Jan: *Polná ve 20. století*. Polná 2006, s. 73.

paktů se vmísila i Francie a Itálie. V dubnu Rakousko vyhlásilo mobilizaci jižní armády a 14. června obvinilo Prusko z vměšování; Rakousko žádalo rozmístit na území Šlesvicka a Holštýnska spolková vojska, s čímž Prusko nesouhlasilo a z paktu vystoupilo.³

Dne 17. června 1866 začala prusko-rakouská válka. Již den předtím vstoupili Prusové na území Saska, a to byl důvod k vypovězení války Rakouskem. Zbývá dodat, že Prusko v nastalé válce zůstalo vlastně osamoceno; na stranu Rakouska se tehdy postavila většina německých států.

Pruská armáda, čítající na 150 000 dobře vyzbrojených vojáků, překročila 23. června 1866 české hranice v oblasti Rumburka a Liberce a bez většího odporu se obou měst zmocnila. Postup vojsk směřoval na Jičín a dále do vnitrozemí Čech. Čtyři dny nato pronikla z Kladska další pruská armáda o síle 100 000 mužů. V prostoru Mnichova Hradiště, Náchoda a Trutnova se odehrály nelítostné bitvy, v nichž Prusové vítězili. Jejich vojska pokračovala rovněž na Jičín, ale i jižním směrem – na Vysočinu a Vídeň, kterou Prusko mělo v úmyslu dobýt a obsadit.

V bojích byly ztráty rakouské armády značné, až pětkrát vyšší. Vrchní velitel rakouské armády generál Ludwig von Benedek žádal telegraficky císaře Františka Josefa o ukončení bojů a uzavření mírové dohody, avšak zprvu neúspěšně. Rakouská armáda se poté soustředila k obraně západně od Hradce Králové. Rozhodující bitva v tomto válečném běsnění byla svedena v okolí Sadové. V bitvě se zásadně osvědčil výcvik Prusů, taktika, jakou byly boje vedeny, a rovněž technické vybavení armády – nové dokonalejší pušky za použití bodáků. Jen pro srovnání uveďme, že zastaralé pušky Rakušanů, tzv. předovky, měly pětkrát pomalejší střelbu od nabití. Počty bojujících vojáků byly na obou stranách vysoké. Pruských bylo 220 tisíc, rakouských 215 tisíc. Než se dala rakouská armáda na ústup, padlo v bitvě 5658 rakouských vojáků a 1935 pruských. Dle počtu zúčastněných vojáků byla bitva u Hradce Králové druhou největší v evropských dějinách 19. století. Rozhodující pro vítězství Prusů bylo i použití velkého množství koní.⁴

Dne 8. července 1866 vstoupila pruská vojska do Prahy, okupace trvala až do 18. září t.r. Hlavní armáda postupovala přes Vysočinu a střední Moravu směrem na Vídeň. V průběhu července již docházelo

³ Čapka, František: *Dějiny zemí Koruny České v datech*. Praha 1998, s. 471–472.

⁴ Tamtéž, s. 474 a 475. Také viz: *Ottův slovník naučný. Díl 21*. Praha 1904, s. 149 a 150.

jen k menším střetům a lokálním potyčkám a 12. července bylo obsazeno Brno. Při vytrvalém postupu pruské armády přes Vysočinu usazovalo se pruské vojsko na určitý čas v řadě měst a vesnic, Polnou nevyjímaje.

Druhá polovina roku 1866 byla událostmi v našem městě doslova nabitá. Přehledně je popsal Břetislav Rérych ve svém příspěvku *Prusové v Polné r. 1866*.⁵ My si v tomto článku doslovně přiblížíme písemný záznam z dobové kroniky. Kdo mohl události popsat lépe a výstižněji, než člověk, který je bezprostředně a emotivně prožil, který navíc byl, zajisté, odpovědný za chod města a bezpečí jeho obyvatel – kronikář a starosta města Polné Antonín Pittner.⁶

Dne 19. května 1866 přišlo nařízení, aby se na vojnu verbovalo, a takovým zverbovaným se mělo dát na ruku 25, 20, 15 a 10 zlatých dle způsobnosti. V Polné se neměl nikdo zverbovat. Na Moravě mnoho.

Rok 1866 byl krušný pro naši milou vlast českou, kde mnohé její požehnané krajiny hordami nepřátelskými pustošeny byly.

Dne 14. června vypovězená byla válka Prusku a sice za příčinou revnivosti z války, kterou roku 1864 Rakousko společně s Pruskem o výboj území polabské Šlesvík a Holštýn vedli s králem Dánským, zem tu také vybojovali, tak že Šlesvík Prusku a Holštýn Rakousku připadl. Roku letošního však sobě Prusko i Holštýn osvojiti chtěl, čemuž se arcí Rakousko opřelo, takže z tohoto válka povstala. Aby však Rakousko oslabeno bylo, vypovězená jemu byla zároveň válka od krále Italského, ohledně odstoupení Benátek.

Za tou příčinou rozdělené armády Rakouské, jenž táhli zároveň do Itálie a jednak do Čech. Již 20. června vpadla armáda Pruska do Saska a když tito ustoupili a s Rakouskem se spojili, dále do Čech. S podivem hodné rychlosti obsazeny byly Čechy severní nepřitelem již dne 23. června, a že velitel armády rakouské polní zbrojmistr Benedek veškeré průsmyky pohraniční neobsadil, postupoval nepřítel nemaje nikoho v cestě dosti hbitě, takže se 26. června s armádou rakouskou setkal, a první bitva u Hodkovic u Turnova dosti krvavá byla.

⁵ Rérychova práce byla otištěna ve sborníku *Polensko*, roč. 2 (1939), č. 2, s. 49–51, 57–59, 69–71. Autor zcela jistě čerpal zejména z pamětní knihy města Polné vedené od roku 1836; některé pasáže ovšem upravil.

⁶ Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Jihlava, Archiv města Polná, i. č. 268 – Kniha památní města Polny, díl II., počínajíc od roku 1836, pag. 106–117. **Počítačový přepis Pittnerova záznamu provedl Karel Skočdopole, za což velmi děkuji.** V přepisu byly provedeny pouze drobné gramatické úpravy; jména osob a míst, kronikářem upravená či zkomolená, byla ponechána dle původního zápisu.

Následujícího dne 27. června byl zuřivý boj od pruského generála Bonina proti armádě rakouské polního maršálka Gablinze u Náchoda. Nejkrvavější však boj byl dne 28. června mezi armádou pruskou a sborem Gablinzovým u Trutnova a pak u Skalice, kdež generál Steinmetz porazil prince Leopolda. Nejpozoruhodnější pak byl boj u Mnichova Hradiště, kde náš generál Clam-Gallas se svým sborem potřen byl. Dne 29., na svátek Petra a Pavla, svedené ještě byly bitky u Jaroměře a Jičina, načež Benedek přinucen táhnout se svým sborem nazpět ku Hradci Králové, aby zde útok nepřátelský očekával. Přišel soudný den 3. července, kdy po 8. hodině zrána rozhodný boj v krajině mezi Sadovou a Chlumcem byl sveden, kterýž až do 3. hodiny odpoledne trval a voje rakouské na hlavu poraženy byly. Nepořádným vedením rakouských armád, dalo se veškeré toto vojsko na útěk v největším nepořádku, tak, že mnoho vojska i koní útekem tím o život přišlo. Pruské vojsko pronásledovalo však utíkající neustále, nedajíce jim oddechnouti.

Naše město nevědělo ničeho o tom, co se v druhé polovině měsíce června v Čechách stalo, a v málo dnech po vypovězení války pošty nedocházely a ani noviny ani psaní nepřinášely, pročež nebylo divu, že se úředně k odvodu vojenskému na den 6. července připraví děti. Dne 4. července o 4. hodině odpoledne přijel náhle povoz od Chrudimě vezouce dva rakouské důstojníky, hejtmana od 21. pěšího pluku a hejtmana od dělostřelců, oba lehce raněné, kteří nám soukromě se zděšením vypravovali o úplné porážce vojska rakouského u Hradce Králové a žádali o povoz by se co nejdříve do Brna k 9.tému armádnímu sboru, kam povolání byli, se dostatí mohli. Ve všem se jim ihned vyhovělo.

Vzdor k těmto zprávám nevěřilo a nechtělo se věřiti o poražení a smutném útěku vojska rakouského a purkmistr s přednostou c.k. rakouského úřadu odjel ve čtvrtek dne 5. odpoledne do Německého Brodu. I tam nechtěl nikdo věřiti, že válka prohraná jest, ač se všeobecně mluvilo, že naši čepicemi Prušáky utlučou. Ba ani důstojníci u odvodní komise nechtěli o ztrátě vítězství našich ani slyšet. Ano tvrdili, že důstojníci dne 4. skrz Polnou jedoucí, byli pruští špehouni a nás jen k lepšímu měli. Však druhý den na to 6. červenec přinesl zprávy nové. Město a okres polenský měl toho dne v Něm. Brodě 46 mužů k vojsku odvést, i začalo se s odvodem již o 7. hodině z rána a pokračováno spěchem tak, že o 8. hodině 11 mužů odvedeno bylo. Obyvatelstvo Brodské v strašném očekávání na náměstí a v ulicích shromážděno bylo, až náhle přijely tryskem všechny pošty s koňmi i vozy od Čáslavi až do Brodu křičíce, že Prušáci vzápětí za nimi se

ženou. Tato zvěst učinila nadějším konec a každý hledal spásu v útěku k domovu, co též komise polenská purkmistra Antonína Pittnera a okresní Jan Rašín bez prodlení učinili a pryč přes Štoky ku Polné ujížděli. Připomenouti sluší, že toho času místopředsedství České nařídilo 12 000 povozů co příprěží pro vojsko rakouské, a tehdy i z Polné bylo posláno 20 párů koní s vozy do Něm. Brodu, kde na další rozkazy čekalo z okolních okresů přes 300 párů příprěže. Dále přišel rozkaz, že okres polenský 12 000 bochníků pro vojsko rakouské dodat musí, tehdy muselo město Polná 5400 bochníků v ceně 1042 zl. 20 kr., dílem domácí, dílem od pekařů opatřit a na 19 vozech do Pardubic u Hradce Králové dovézt.

V pátek 6. července odpoledne viděli jsme již i zde, že vítězství jest na straně Prusáků, neboť od Přibyslavi přijelo dvěma řadama po silnici více než tisíc vozů příprěžných, vezouce potravu a jiná zavazadla vojenská vojska rakouského a sprovázeny jsouc husary a jiným vojskem. Tyto povozy rozestavili po rynku a ulicích obráceně k horní bráně, tak že sotva projíti mohl, neb koně nevypřahali, nýbrž u vojí krmeny byli a před svítáním dále pak ku Třebíči ujížděli. V sobotu odpoledne přijelo opět přes tisíc takových vozů doprovázených jsouc vojskem na koních a odtáhli před svítáním na neděli po silnici ku Třebíči. Té noci přišla zpráva z Něm. Brodu, že tam v okolí Prusáci zavítali. Zpráva ta postrašila zdejší obyvatelstvo velice, že v mnoha domech věci své do sklepů ukládali a zazdívali anebo pryč vyváželi, aniž věděli kde by před přicházejícím nepřítelem bezpečně byly. K strachu tomu přispěla ještě ta okolnost, že sem již po tři dny mnoho obyvatelů z Pardubic, Hradce Králové, Chrudimi a jiných měst přijíždělo a dále ke Znojmu a Kremži před nepřítelem utíkalo a odjíždělo, což přimělo i více zdejších obyvatel k tomu, že domov opustili a někteří v lesích se zdržovali a ukrývali, jiní též v povozech dále do Rakous se odebrali, k čemuž zavdala příčinu pověst přicházející z bojiště, že Prusové mladé muže bez milosti sbírají a k svému vojsku odvádí. V neděli dne 8. července přitáhla sem škvadrona Lichtenštejnských husarů pod vedením rytmistra Zajíčka a zároveň též hejno asi 70 tučných volů pod ochranou našich vojáků. Tito volí přihnáni od front dále, kde od nich dle pověsti asi 60 kusů nepřítel zajmout měl. Dobytek ten byl držen pod Podleským mlýnem a v noci nato odehnán dál ku Znojmu. Tato neděle byla pro nás strašný den, neb jsme viděli ustavičné stěhování rozličných lidí, pěšky i vozmo, s dobyt看, dětmi atd. skrze naše město do Rakous. Jmenovaní husaři zůstali však zde, rozložili se ve žlabu nad Horním městem a vysílali za sebou každou hodinu pozorovací stráž ku Štokům a Věžnicím, aby tak

nepřítele Průšáka od stíhání spížních vozů císařské armády zdržovali. Nastalo ráno pondělka a s ním nové strachy a úzkosti.

Přijel císařský vyzvědač, oblečen co markytán v osobě žida jménem Levý (Löwy), který nám velikou porážku vojska rakouského u Hradce Králové zvěstoval a žádal neodkladně a rychle koně do Rosic u Brna, kde chtěl k armádě Benedekově, který přes Olomouc couval, dorazit. To samé jitro stěhovali se na zvláštní rozkaz c.k. úředníci a při loučení svém s městem, klíče od kanceláří těchto úřadů purkmistrovi odevzdali, žádající jej, aby místnosti a kanceláře těchto úřadů pod svou ochranu vzal. I c.k. četnictvo počtem 5 mužů dalo se na útěk k Jihlavě a na cestě u Hilbersdorfu, od Průšáků k Jihlavě se ve velkém množství valících, přepadeni a zajmuti byli.

Před polednem bylo vidět již houfy nepřátelského vojska, pěšáků i koňáků jak od Věžnic k Panáčkovému kříži a k Zápeklí přicházeli, že však viděli a se dozvěděli, že zde vojsko císařské jest, mysleli že jest ho množství, i útočili k cihelně a Chaloupkám a dali se k Jihlavě, kam také po poledni dorazili.

Naši zmínění husaři jezdili neustále po všech návrších okolo města, aby je zdaleka viděti bylo, čímž nepřítel Průšák zastrašen, přicházejíc od Štoků neb Věžnic ku městu, jiným směrem ku Jihlavě na pochod se dal.

Konečně přišlo úterý dne 10. července, kdy jsme o 4. hodině ranní do tábora husarského přišli, neb právě hlídka od Štoků přijela a jednoho Průšáka odzbrojeného i s koněm sebou přivedla, a když svému rytmistru zprávu o postavení přicházejícího vojáka podala, oznámeno nám, že není možná dále zdržovat nepřátelské vojsko, neb se ho sem ve velkém množství valí. A také ač hořelo, slyšeli jsme již za malou chvíli střelbu z pušek a viděli, jak se naši husaři s průvodkyní s hulány od cihelny za Peklem až k Bubeníku prohání a po sobě střílí. Tato honba na niž jsme se z kopce Kateřinského dívali, trvala až přes poledne, kdy panská jízda o větším počtu než naše, tyto do města tlačila a tak město dobývat počala, střílejíc po sobě až do samého města, kdežto hlavní voj nad cihelnou za Peklem, u Losenického lísku a v Midrhulci stál a na zprávu předvoje očekával. Ač byl městský výbor tyto dny u větším počtu střídavě pořád v kanceláři, zůstaven tam v poslední chvíli purkmistr (Antonín Pittner) sám jediný s knězem kaplanem zdejším páterem Augustem Jelínkem.

Okolo 2. hodiny odpoledne ujížděli poslední naši husaři z města a stříleli ještě u kostela na Průšáky, tlačící se do města. U jihlavské brány zůstal oddíl stát, ostatní se rozjeli ve skupinách s důstojníkem v čele k domu radnímu, kde vyvolali purkmistra, jemu 6-ti hlavňový

revolver na prsa položil a se tázal, by jemu purkmistr pod ztracením hrdla pravdu pověděl, je-li ještě v městě jaké císařské vojsko, v jakém počtu a kudy a v kterou stranu táhlo, dodávajíc, bychom se nebáli, že oni vedou válku s císařem rakouským a jeho vojskem a ne s obyvateli země. Když tomuto důstojníku otázky pořádně zodpovězeny byly, přivola skupinu svých hulánů, čtyřem odevzdal purkmistra, by jej k veliteli, jenž se 7000 mužů u Midrhulce stál, odevzdali. Sám pak se skupinou svého vojska odjel na Horní město, aby tam naše utíkající husary stíhal. Cestou na Zápeklí se zatím k vedenému purkmistru více členů výboru a měšťanů přidalo, který přiveden jsa k veliteli na návrší za cihelnou na silnici ke Štokám, tohoto o milost a ušetření města a obyvatelů vroucně žádal a prosil, uvádějíc hlavně zchudlost města následkem velkého požáru v roce 1863. Velitel vyslyšev prosbu, zdál se býti velmi dobrotivý, přislíbil úplné zachování města, pakli se pokojně chovati bude a vydá vojsku vše co toto potřebuje.

Načež vojsko – pěší, koňáci a dělostřelci, a sice pěší č. 33 a 34, rýnští huláni pluk 7. s celým štábem a hudbou, baterie polních dělostřelců č. 8 a rozličných jiných branží, celkem 131 důstojníků a 7180 mužů ostatního vojska, s vítěznou hudbou do města vtáhlo, celé náměstí pokrylo a pak se samo v domech po 20-ti, 30-ti i 40-ti mužích dle místností ubytovalo. Jen pro důstojníky musela obec zvláštní byty v lepších domech opatřit. Sotva přibyli, již důstojníci vtrhli na obecní úřad, kdež žádali, aby jim do rána oves, seno, chléb, pivo, víno, mouku, kávu, cukr, rýži, sůl, kroupy, brambory, kůže, flanel atd., a pět kusů hovězího dobytka uchystáno bylo, což když se sepsalo, nastalo u veškerého vojska obědvání a sice s takovým hladem a chutí, že naše hospodyně ani dosti navařiti nemohly, neboť jedlo se pořád a pořád.

První strach byl již odbytý a nepřítel Němec byl již v městě našem a vyžíral kde co bylo k snědku. S ním zároveň přijelo asi tisíc povozů, českých to sedláků, kteří s nimi a za nimi spíží a jinou pakáž dováželi. Vojsko, které nemohlo v domech dostatek stravy dostat, vařilo sobě jídlo ve svých kotlech, při ohních na rynku i v ulicích.

Na druhý den okolo 8. hodiny ráno, když se chlapíci pořádně nasnídali, odtáhli dílem po silnici k Meziříčí, dílem ku Třebíči a měšťané naši sobě dlouze oddechli. Ne však nadlouho. Neboť okolo poledne dne 11. července přijelo oddělení pruských hulánů a nařídili byty a rekvizici pro armádu, která odpoledne přijet měla.

A vskutku ku třetí hodině oznamovala rozličná hudba a sběh dětí a lidu, že nepřítel se ve velikém počtu k městu ze tří stran blíží, totiž od Přibyslavy, Věžnic a Štoků. Celé dvě hodiny uběhly než všechno vojsko do města vtáhlo. Sestávaloť se z rozličných branží, pěšáků, myslivců,

hulánů, husarů modrých i červených putkových, jenž na čapce umrlčí hlavu měli, a o nichž se praví, že žádnému pardon nedají a vše pobijou. Dále několik baterií dělostřelectva, které na panských polích před Zápeklím se uložily.

I bylo od vyšších důstojníků udáno, že je tu ubytováno v tu noc 20 tisíc mužů a 1700 koní. Jestli první den vojsko mnohé potřebovalo, muselo se dát druhý den čtyřikrát tolik a ubohé hospodyně musely celé dny a noci jen vařit a zase vařit neboť hladového nepřítele nebylo možná nasytit. Tento den bylo v Polné nejvíce vojska, které vesměs k Vídní spěchem táhlo. Tento den, vlastně v noci, bylo město jak v domech, stodolách a půdách lidmi, tak stáje, dvory a chlévy koňmy přeplněno. Vozy přípravné i s koňmi, daleko přes tisíc čítajíc, stály na rynku i v ulicích, tak, že těžko kde se projít mohlo. Hospodáři byli nuceni svůj dobytek do zahrad a na pole vyhnat, aby tam vojsko umístěno bylo. Jenom někteří veškerý dobytek i koně do lesů poslali, aby takové před Prušáky chránili, neboť panoval všeobecný strach, že příchozí nepřítel vše co zastihne pobere a pokrade. Arciť se tato pověst zde potvrzovala, neboť dne 11. před soumrakem byl sběh měšťanů u purkmistra s hrozným nářkem, tu že vojáci vzali z chléva krávy, tam zas vůz a koně s nákladem. V městském pivovare vyvalovali pivo, v panském rozbili u sklepa dveře a brali též pivo, v domech brali vše nač přišli. Purkmistr zděšen těmito zprávami, spěchal ke generálovi v panském domě bydlícím, žalující na vojáky a prosil o pomoc.

Starý hodný generál šel s purkmistrem ke hlavní stráž, která z celé setniny pozůstávala a v domě č. 41 položena byla, když jemu celou stráž k dispozici předal, aby tak používajíc vojska, vytrstáním v krádeži prušácké přítrž učinil, což v čase dvou hodin vykonáno a vojska nepřátelská purkmistra poslouchala a pokradený dobytek nazpět i jiné věci nazpět dáti musela. I bylo to podívání, když hlavní stráž prušácká okolo jdoucímu purkmistru čest po vojensku, jako svému veliteli, vzdávala.

Bylo by mnoho co psát, aby se vypsalo co ubohé obyvatelstvo našeho města ubytováním a stravováním hladových Prušáků utrpělo. Podávám jen výtah z účtu a vydání měšťanstva a obce zvlášť, což za dodané věci, nečítajíc v to stravování, počítáno bylo. A sice:

Za čas od 10. až do 23. července 1866, kdy nepřítel skrz město k Vídní odtáhl, vydala:

obecní pokladnice:	8419 zl. 45 kr.
jednotlivci:	3512 zl. 62 kr.
pro vojska císařská vydala obec:	1208 zl. 52 kr.
pro Prušáky na zpátečním tažení vydala obec:	860 zl. 96 kr.

za oceněné škody, které vojska nepřátelská na
polním osení způsobila:
úhrnem:

1053 zl. 60 kr.
15055 zl. 15 kr.

Nato jsme ze státní pokladnice obdrželi náhrady:

namísto nahoře počítaných 8419 zl. 45 kr. úhradu 4079 zl. 55 kr.			
- „ - 3512 zl. 62 kr.	- „ - 3405 zl. 62 kr.		
- „ - 860 zl. 96 kr.	- „ - 682 zl. 72 kr.		
- „ - 1053 zl. 60 kr.	- „ - 440 zl.		

Tyto peníze byly dodány až v průběhu roků 1867 a 1868. K tomu sluší připomenout, že obec ještě hořejších 4079 zl. 55 kr. ne v hotovosti, nýbrž v státních papírech obdržela, které se na vídeňské burze po 61 zl. za 100 zl. vyplácely. Když však purkmistr Antonín Pittner proti tomuto zkrácení, jménem obce hlas pozdvihl a zemské k tomu zřízené komisi podotknul, že jemu císař pán osobně při audienci v Praze se vyslovil, že nám veškerá škoda uhrazena bude, tehdy na zdejší c.k. berní úřad poukázán zmíněný úpis v celé ceně a hodnoti a hotovými penězy vyplacen.

Vlastní válka trvala, ač naši v sedmi dnech vše prohráli, od 14. června do 23. července, kdež uložila zbraň, neboť byli Prušáci již u Vídně, kdež se o míru jednalo, který také dne 30. srpna tohoto roku uzavřen byl. Mezitím časem se však nepřítel zpět vracel a sem tam po městech a vesnicích delší čas ležet zůstal. Tak i zde jeden celý pluk pěchoty počátkem srpna se zastavil a celých 8 dní v ležení zůstal, za to nás však každý den k večeru svou hudbou na náměstí bavit. Bylť to poslední pluk pruského vojska, který městem Polnou směrem na Přibyslav do Pruska táhl – velitel jeho nazýval se obršt A. von Blankensee.

Ač při této válce kontribuce a rekvizice dosti značné byly, byly by bývaly mnohem větší, kdyby velitelství vojska panského v Pardubicích nebylo vydalo oběžník obsahu následujícího:

Oznámení:

Veškerému král. panskému vojsku se tímto co nejpřísněji zakazuje v jednotlivých obcích rekvizice o své moci brát. Kde rekvizic takových zapotřebí bude, tam nechť se vůdcové oddělení vojenských na velitelství etapní obrací. Kdo stížen bude přítom, že o své moci rekvizice provádí, buď zatknut a má potrestání své dle vojenských zákonů očekávat.

V Pardubicích dne 14. července 1866
Královské panské velitelství 12. pěší divize

vel. Proudzynski.

Dříve než k nám tento dopis (tištěný) došel, byli jsme od zastupitelství okresního z Pardubic vyzváni, aby okres polenský na potřebné rekvizice vojenské 400 zl. zaslal, tím že budem od rekvizic chráněny, což se také stalo. Později obdrželi jsme však peníze nazpět.

Když ve válce této nepřátelské vojsko po porážkách vojáků rakouských u Jičina, Skalice, Chlumu, Hradce Králové, Sadové a j. celou mocí do Čech vpadlo, přirazilo až do samé Prahy, kdež zemskou vládu zřídilo na Hradčanech a tam odtud rozkazy po celých Čechách rozesílalo. První dopis obdržela obecní rada zdejší v české a německé řeči tisknutý, následující:

Uvádí se tímto vůbec ve známost, že jeho Veličenstvo král Pruský ráčil jmenovati Jeho Excelenci generála pěchoty Vogla z Falkensteinu, nejvyšším vladařem zemským Království Českého. I očekává vláda zemská, že politici i správní úředové setrvají v úřadě, pokud se týče, že se na svá místa navrátí, jinak by se zastupitelstvem městským a představenstvem okresními, jakožto se zřízení zákoními bezprostředně řízení dělo.

Zároveň se očekává, že každý jeden bezvýjimečně poslušen tomuto nařízení Královské Pruské vlády a zřízenců od ní uznaných aneb ustanovených bude. Každé provinění proti tomu, buď činem aneb opomenutím, potrestáno bude bez ohledu co nejpřísněji.

Dáno v Praze na Hradčanech dne 16. července 1866.
Král. Pruská nejvyšší vláda zemská Království Českého.
V zastoupení: Hrabě Schlieben – rytmistr a pobočník
von Lauttre – setník generálního štábu
Barretzki – vojenský intendant

Bohužel se válka tato, ač v sedmi dnech vojska rakouská úplně poražena byla, zasáhla naši milou českou vlast, čímž mnohé krajiny úplně odumřely a slíbené náhrady se jim nedostalo.

Jak je ze starých dějin známo, že po válce následuje nemoc a mor, tak se stalo i po nešťastné válce této. V městech, kde nepřátelská vojska po skončené válce zůstala, vypukla nemoc cholera, která jak u vojska tak u obyvatelstva více méně zuřila a mnoho lidu za oběť požadovala. V některých městech, jako ve Žďáře, Novém Městě, Mezeříčí, Třebíči a j. zřídili Prusáci velké nemocnice a hřbitovy, kde své nemocné léčili a mrtvé pohřbívali.

V městě našem nebylo právě žádného vojska, kdy se první vpád cholery objevil. Byla to Marie Kounická služka 20-ti letá za Starče

u Třebíče na Moravě, která šla z Chrudimi z pouti dne 14. srpna, zde se rozstonala a do nemocnice městské dána byla, kde i také zemřela. Od tohoto dne rozšířila se zhoubná tato nemoc po městě našem tak, že denně 5 až 10, ba byly dny kdy až 18 lidí zemřelo. Chudší byli obyvatelé nošeni do nemocnice a odtud mrtví vozeni na hřbitov k sv. Barboře a sv. Kateřině, kdy čtyři nádeníci neustále šachty kopali a mrtvé zahrabávali. Umíráčkem se zvonilo jen na večer za všechny ten den zemřelé. Duchovní chodili zaopatřovat umírající tiše bez zvonků a pohřbů bylo velmi málo, neb časně z rána mrtvolvy v rakvích, které se do zásoby dělat nechaly, na hřbitov vynášeny byly.

Nemoc tu velmi rychle smrt následovala, tak se často stalo, že ze společnosti měšťanů, kteří večer pohromadě se bavili, ráno jeden nebo více mrtvolami byly. Jest to strašná upomínka, strašnější než na válku, kdy z rána se jeden druhého tázal, zdali v rodině někdo nezemřel. Málo domů a stavení ve městě a předměstí se čítalo, kde žádný pád úmrtí se nestal, a pakli jeden dům smrt vynechala, vzala sobě v druhém o oběť více. Tak zemřelo v době 40 dnů přes 300 osob. Ve vesnici Hrbově zemřelo též více osob na cholery, ostatní okolní vesnice zůstaly před tímto morem uchráněny.

Poznamenati se musí, že purkmistr a představenstvo obecní v času cholery mnoho práce měli, neb více domků, kde vlastníci muž i žena zemřeli, docela prázdné zůstaly a o pozůstalé dítky obec starati se musela, jakož i vdovy chudé za břemeno ji připadly. Smutek všeobecný panoval v městě, a v neděli a ve svátek nebylo vidět než oděv černý a smuteční. K odstranění škodlivých par, vykuřovaly se obydlí vápnem chlorovým. Kanály, ulice se čistily a vymetaly a železitou skalicí polejvaly.

Když konečně císař rakouský s vítězným králem pruským mír uzavřel i zhoubná cholera po Čechách a Moravě dávat přestala, vyjasnily se poněkud i obličejе zdejšího občanstva, neb mezitím již i částečné náhrady za rekvizice a kontribuce válečné došly a dle určení rozděleny byly.

V polovině měsíce října t.r. podnikl císař Pán cestu po Čechách, aby viděl spoušť a neštěstí, jaké válka v této zemi učinila. Jak veřejné noviny psaly, splakal zeměpán nad kraji českými, jenž od nepřítele opuštěny byly a slíbil všude obyvatelům úplné náhrady za škodu jim nepřítelem učiněnou. Od Zemského výboru přišla zpráva, že J.V. dne 24. října přibude do Prahy, a vyzvání rovněž starostové zastupitelství okresních, by se do Prahy v ten čas dostavili a tam Jeho Král. Milosti holdovali. Ku pozvání tomu dostavil se též do Prahy starosta okresu polenského p. Antonín Pittner.

Dne 28. října předstoupila zastupitelstva země české před svého zeměpána a více přední stavové, pak zemští poslanci a konečně starostové zastupitelstev ostatních. Starostovi okresu zdejšího dostalo se té cti, že mezi 146 starosty, od císaře Pána osloven byl, a když byl škody zdejší obce nepřitelem udal, jemu zeměpán úplnou náhradu slíbil. Ten samý den přinesly veškeré noviny zprávu, že zeměpán uznal zásluhy mnoha představených obecních a takové také dle zásluh odměnil a vyznamenal.

Purkmistru města Polné dostalo se vyznamenání **Zlatý záslužný Kříž**, kterýž mu byl dne 1. listopadu o 6. hodině odpoledne při střelbě z hmoždířů a hudbě na náměstí, u přítomnosti veškerého obecního zastupitelstva a mnoha občanů v radní kanceláři od c.k. okresního pana Jana Rašína slavně odevzdán.

Když pak dne 5. listopadu Císař Pán z Prahy do Vídně se vracel, bylo ustanoveno, že pojedje přes Chrudim, Přibyslav a Polnou na Jihlavu. Že ale časlavští prosili, aby do jejich města zavítal, jel z Chrudimi na Čáslav a přes Německý Brod a Štoky do Jihlavy, kdež přenocoval a na druhý den, když školy a jiné veřejné ústavy a též i vojsko prohlédl, navečer k Vídni dále se ubíral. Že tehdy Císař Pán naše město dle prvního ustanovení minul, usneseno bylo, aby Jemu ve Štokách v době přepřahání koní, zastupitelstvo okresu Polenského i města Polné holdovalo. Ve Štokách byl právě výroční trh.

O půl čtvrté odpoledne přijel mocnář od Brodu s komonstvem na čtyřech kočárech.

Mezi komonstvem byli mezi jinými: ministr Rythard, hrabě Belkredy a místodržitel království Českého hrabě Rothkirch. Když povozy u slavnostní brány, jenž na silnici u velkého hostince postavena byla zastavily, zahrála kapela polenská rakouskou hymnu a pěvecký spolek Čestmír zapěl „Vše jen ku chvále“. Mezitím obstoupili členové okresního zastupitelství a zastupitelství města Polné se svým starostou a purkmistrem Antonínem Pittnerem v čele vůz císařský, starosta oslovil Císaře Pána, načež hlučné „Sláva“ provoláno bylo. Na to oslovil Císař Pán purkmistra, pamatujíc se, že s ním před 8 dny již v Praze mluvil a tázal se opět, mnoholi město Polná a okolí od pruského nepřitele utrpělo, a když jemu purkmistr vřelými slovy, dílem v české a dílem v německé řeči, vyličil nynější stav města Polné, když Jemu představil strašný požár, jaký r. 1863 město takřka zničil, dále utrpení a veliké kontribuce, jež Prušáci žádali a také obdrželi, když Císaři Pánu oznámil, že po válce zhoubná nemoc cholera přes 400 lidí zachvátila a že v obci mnoho vdov a sirotků, o jichž výživu obec starati se musí, stanul císař sepnův ruce pravil: jak se to stalo, že o ohni polenském ničeho nevěděl. Když pak i dále s purkmistrem rozmlouval, slíbil

konečně, že obyvatelům města Polná za škodu nepřitelem učiněnou úplné náhrady se dostane a podal purkmistrovi vlastoručně tisíczlatovou bankovku se slovy: „Hier nehmen Sie für ihre Armen und Waisen“ (zde vezměte pro vaše vdovy a sirotky). Načež, poněvadž již přepřaženo bylo, dále ku Jihlavě odjížděl.

Těchto 1000 zlatých rozděleno bylo dle návrhu obecního výboru, mezi chudé rodiny, vdovy a sirotky a vice dle poměru po 10-ti, 8, 5, 2 a 1 zlatých, jenžto zvláštní seznam o rozdělení tom vykazuje. Na jaký způsob zemská komise válečné náhrady obci a obyvatelům zdejšímu přistříhla, pověděno bylo již nahoře. Budiž připomenuto, že i pan Josef Vítek, kupec a městský radní, obdržel listinu „Nejvyššího uznání“ za to, že co ubytovací komisař za časů válečného tažení v Polné chvalně a namáhavě v té práci účinkoval a purkmistra všemožně ve dne i v noci podporoval a jemu k ruce stál.

Slouží zajisté i to poznamenat, že i druzí obecní starší a to jmenovitě Antonín Schmied – c.k. notář, Antonín Rerych – měšťan, Ludvík Klusáček, jakož i Ondřej Sedlák – okresní sekretář, František Konečný, městu svých sil obci za časů války propůjčili a purkmistra v jeho těžkostech a práci neúnavně podporovali.

Noviny a jiné veřejné listy za časů války, neb Praha pod správou pruského generála se nacházela, asi 6 neděl nevycházely, přinesly pak co se našeho města týče následující zprávy:

Národní listy číslo 296, ze dne 28. října 1866:

„Jeho císařské královské Veličenstvo ráčil Antonínu Pittnerovi, purkmistru v Polné, Zlatý záslužný Kříž udělit a Josefu Vítkovi, obecnímu radnímu, výraz Nejvyšší spokojenosti vyslovit.“

Národní listy číslo 307, ze Štoků okresu polenského dne 5. listopadu 1866:

„O 4. hodině odpoledne zavítal J. V. Král a pán náš na zpáteční cestě z Prahy do Vídně do Štoků a uvítán tam byl zdejšími faráři, starostou okresního zastupitelství a c.k. okresním přednostou, pak spolkem zpěváckým z Polné a ubíral se po půlhodinovém pozdržení dále k Jihlavě. Po delší rozmluvě, kterou zde císař se starostou okresního zastupitelstva a spolu s purkmistrem polenským p. Ant. Pittnerem měl, doručil tomuto 1000 zlatých pro chudé města Polné.“

Národní listy číslo 310, ze dne 11. listopadu 1866:

„Uznanost c. k. okresního: Vděčnost a sebezapření jsou řídké ctnosti na světě. Proto také neminula se patřičného dojmů úřední scéna o níž se nám píše z Polné. Jako všude, tak i v Polné byli c.k. političtí úředníci s panem okresním v čele, před příchodem vojska pruského

nakvap opustili sídlo své, zůstavše kanceláře okresního úřadu se všemi důležitými listinami dobrému osudu. Prusové přišli a díky odhodlanosti obecního zastupitelstva s purkmistrem Ant. Pittnerem v čele, nedoznal c.k. okresní polenský úřad osudu podobného jako na příklad c.k. úřad v Mnichově Hradišti.

Za pobytu J. V. v Čechách vyznamenán jest starosta p. Ant. Pittner Zlatým záslužným Křížem, kterýž jemu 1. listopadu slavným způsobem připjat být měl. Když bylo se za tou příčinou obecní zastupitelstvo a měšťanstvo shromáždělo na městské kanceláři, objevil se c.k. okresní polenský p. Jan Rašín a jal se p. měšťanostovi všemi slovy děkovat za jeho statečné a opatrné počínání po čas okupace nepřátelské, zvláště pak za to, že jeho přičiněním veškeré kanceláře opuštěného c.k. úřadu a chované v nich listiny úřední, od zkázy a záhuby ochráněny byly. Poté p. okresní panu purkmistrovi při střelbě hmoždířů a hudbě císařské hymny vlastoručně připjal řád – Zlatý záslužný Kříž“.

Když poslanec na zemském sněmu za město Polná, Něm. Brod a Humpolec pan Libor Sadil co oběť cholery dne 16. září 1866 v Polné zemřel, byly vypsány nové volby i zvolen na místo to v lednu 1867 pan Antonín Schmied c.k. notář v Polné. Volba byla konána v Něm. Brodě a polenští tam jeli na 53 vozech.

Tolik zápis Antonína Pittnera, který vykonával v Polné funkci starosty plných 23 let. Krom toho, že měl velkou zásluhu na zmírnění škod a ztrát v době okupace města pruským vojskem roku 1866, zasloužil se v letech svého působení o rozkvet města v mnoha směrech. Z činů, pro Polnou a její obyvatele, hodných ocenění, lze kupříkladu uvést: stavba kamenných kašen (1869), úprava Sezimova náměstí a založení telegrafu (1871), založení hasičského sbor (1872), založení Spolku hospodářského, vydláždění chodníků a vybudování nové silnice do Věžnice (1874), otevření Průmyslové školy pokračovací (1882), stavba nové chlapecké školy (1883), stavba Varhánkova ústavu (1884), osázení okresních silnic stromy (1888) atd.

Vítězným tažením pruské armády byl ukončen spor o nadvládu v Německu ve prospěch Pruska. Ovšem důsledky války pro české země byly značné. Několikatýdenní pobyt pruských vojáků na území Čech a Moravy znamenal újmu na majetku, bezpečí a životech obyvatel; přinesl utrpení, soužení a v mnoha případech smrt. Polná, jako jedno z mála míst, utrpěla, s ohledem na počet obyvatel, evidentně značně. Největší ztrátou v každé válce jsou vždy zbytečně zmařené životy.

In memoriam

Vojenské vyznamenání *Československý válečný kříž 1939* udělil prezident Československé republiky Edvard Beneš v roce 1945 polenskému občanu Václavu Škarkovi, který jako mnoho jiných činovníků Sokola podlehl před 75 lety, dne 7. března 1942, nelidským podmínkám v koncentračním táboře Osvětimi ve věku 35 let.

**Václav Škarka (1907–1942)
v sokolském cvičebním úboru.
Městské muzeum Polná, Po-21/B/5798.**

ním členem Tělocvičné jednoty Sokol Polná, kde působil jako člen župního náčelnictva, náčelník, cvičitel a vzdělavatel. Odmítal snahy o vyloučení židovských občanů z řad Sokola, o což usiloval učitel Josef Prouza – kolaborant, po válce odsouzený k trestu odnětí svobody na deset let a ztrátě občanských práv. Mimo aktivity v Sokole působil Václav Škarka v ochotnickém spolku Jiří Poděbradský, dále byl jednatelem Knihovny rady při Husově knihovně, též jednatelem Spolku Městského (Rérychova) muzea či vedoucím dorostu v místní pobočce Klubu českých turistů. Škarka byl bytostně příkladným vlastencem.

Činnost Sokola, který byl, podle informace podané Hitlerovi státním tajemníkem Úřadu říšského protektora K. H. Frankem, „*shromaždištěm odporu proti Říši*“, byla důvodem k zastavení jeho působnosti 12. dubna 1941. Začalo zatýkání sokolských funkcionářů z ústředí, žup i jednot. Při „akci Sokol“ v říjnu roku 1941 bylo, podle zprávy zasláné zastupujícím říšským protektorem Reinhardem Heydrichem Hitlerovi, zatčeno asi 5000 lidí, k trestu smrti odsouzeno 489 lidí, přes 2000 činovníků Sokola skončilo v koncentračních táborech.

Připomeňme při této příležitosti současníkům, kdo to byl Václav Škarka. Od příchodu do Polné v roce 1935 byl odborným učitelem chlapecké školy a aktivním

Československý válečný kříž 1939 obdržel jako jediný občan Polné. Nejen proto je považován za jednu z významných polenských osobností první poloviny 20. století.

K významným vzpomínkovým akcím v poválečném období patřilo odhalení pamětní desky Václava Škarky v Rérychově městském muzeu 28. září 1946. Při této příležitosti ocenili Sokolové jeho obětavou činnost pro sokolské hnutí udělením „Čestného uznání Havlíčkovy župy sokolské In memoriam“. Pamětní deska mu byla v roce 1946 umístěna na budovu chlapecké školy a ještě 22. února 1948 byl jmenován definitivním ředitelem měšťanské školy chlapecké v Polné In memoriam. Po převzetí moci ve státě Komunistickou stranou Československa byla zrušena nejen činnost TJ Sokol, ale příliš aktivními komunistickými funkcionáři odstraněna z budovy školy i pamětní deska. Tento hanebný čin napravil až Klub za historickou Polnou, který se přičinil o opětovné umístění pamětní desky v budově školy dne 7. března 1997.

Jméno Václava Škarky a jeho světlou památku připomíná jedna z ulic v lokalitě na Zápeklí, která je po něm nazvána „Škarkova“.

Literatura:

Prchal, Jan: *Biografický slovník Polenska*. Polná 2002

Urbánek, Miroslav: *Kapitoly z dějin sokolského hnutí v Polné*. Polná 2003

Jiří Vacek

Můj neslavný hérostratovský čin (druhá vzpomínka z dětství)

Přijetím nového školského zákona o jednotné škole ze dne 23. dubna 1953 došlo ke sloučení škol prvního a druhého stupně v osmiletou střední školu. Nám, kteří jsme v té době byli žáky osmé třídy, se nabízela dvojí možnost: buď dát polenské škole vale, anebo si poněkud prodloužit dětství a navštěvovat takzvaný jednoroční učební kurz čili JUK. Bez rozmyšlení jsem se přihlásil do JUKu, váben vidinou mimoškolních aktivit, které mi bude nepochybně dáno nadále vyvíjet a rozvíjet. Zejména jsem měl v oblibě zdolávání výšek, jemuž jsem se oddával doslova vášnivě, zpravidla ve společnosti některého ze spolužáků. Legální výstup na ochoz věže hlavního polenského chrámu mně dávno zevšedněl, ale vyšplhat se potají po žebřících a po trámovi až do

horní lucerny nad prostřední bání, to bylo něco! Ten pocit vzrušení ze závratné hloubky pod námi, umocněný vždy po patnácti minutách pronikavým zařinčením cimbalu věžních hodin a k tomu napjaté očekávání, zda sestup na pevnou zem proběhne opět nepozorovaně, anebo zda nás někdo přistihne, nastane konec dobrodružných výprav vertikálním směrem a chrámová věž bude pro nás nadále přístupna pouze po ochoz jako všem ostatním spořádaným návštěvníkům. Teprve venku, po opuštění chrámu, jsme si mohli před jeho západním průčelím náležitě vychutnat pocit úlevy a už se těšit na příští zdolávání polenské dominanty. Rejstřík mých lezeckých aktivit byl při nástupu do JUKu vsutku bohatý, nechyběla v něm žádná z polenských věží a vížek, dvakrát jsem zakusil smutek z prozrazení – poprvé na věži kostela sv. Kateřiny, podruhé při vniknutí do věžičky na kaplance. Na půdě kostela sv. Anny jen šťastná náhoda přispěla k mé záchraně před zřícením, pořádný úlek zato utrpěla slečna Kašíková, která v kritickém okamžiku dole pode mnou cvičila hru na varhany. Obavy z odhalení zato odpadly při zlézání dvou dřevěných triangulačních věží – jedna se tyčila na okraji lesa za Věžnicemi, druhá v Ochozi. Zanedlouho však, žel, zasaženy postupující hnilobou se zřítily.

Uprostřed prázdnin jsem byl svědkem vzpomínkové akce při příležitosti devadesátého výročí velkého polenského ohně, na ochozu chrámové věže byly v činnost uvedeny dýmovnice a někdy na přelomu léta a podzimu se mému zraku naskytl nevšední podívaná, když hořel stož u Ždírcy a tmavé večerní nebe nad Kateřinovem při pohledu od boční fasády spořitelny na polenském náměstí bylo zbarveno do ruda. Nastával podzim, čas ohniček a dýmu z bramborové nati. Ale cožpak musí být zakládání ohniček vázáno na konkrétní roční dobu? A nápad byl najednou tu, jen ho uskutečnit. V předvánočním čase jsme se vypravili, tři spolužáci, do Ochoze k rybníku při lesní cestě, která dále vede kolem „boudy“ spojené se jménem někdejšího ústředního ředitele Československého státního filmu Oldřicha Macháčka, jenž se v ní cítil šťasten za svých pobytů. Mírně mrzlo, sněhu pomálu, posbírali jsme po lese chrastí a nanosili je na zamrzlou hladinu. Zatímco uprostřed rybníka vyrůstala ohromná kupa, setmělo se a načešel kýžený okamžik. Po chvíli byl rybník i okolní les ozářen vysoko plápolajícími plameny a zbývalo už jen pustit se do obřadního tance, aby byl dojem indiánské scenérie úplný. Dalším objektem našeho zájmu se stal Borský rybník, či spíše bujný rákosový porost při jeho břehu. Opět škrtnutí zápalkou – a rákosí v plamenech. Ty se stále šíří a zachvacují další a další část rákosové plochy. Radíme se, zda máme setrvat na místě a prožít zuření ohnivého živlu až do jeho zániku,

oheň má však před sebou ještě hojně nespolykané potraviny, a volíme tedy raději odchod, abychom se vyhnuli pozornosti ze strany případného náhodného kolemjdoucího. V těsné blízkosti rybníka se sice rozkládal les, usoudili jsme však, že ten ohrožen není, panuje přece bezvětrí a plamenům stojí v cestě vodní překážka mezi rákosovým porostem a okrajem lesa. V noci mě probudilo zlověstné vytí požární sirény. Hořelo-li ve městě, ozýval se vždy táhlý tón, došlo-li k požáru v některé z okolních vsí, býval tón přerušovaný. Tentokrát byl táhlý, ale co mohu vědět. Vzplanul-li les u rybníka, ten se nachází v půli cesty mezi městem a vesnicí, uvažoval jsem, ale přece jen mimo město, a siréna by tedy měla vydávat spíše přerušovaný tón. Umořen marnými úvahami nezamhouřil jsem do rána oka a cestou do školy mě jímá svíravý pocit u srdce. Chyběl spolužák Karel Vomela z Horního města. Oheň opravdu nezasáhl les, nýbrž kůlnu s uskladněným dřevem Karlova otce, truhláře, která se vzňala od žhavého popela vysypaného neopatrným sousedem. Pan Vomela byl jistě na souseda rozezlý, zato já byl nevýslovně šťasten a cesta za dalšími dobrodružstvími zůstala volná. Nehodlám pokračovat ve výčtu, stačí podotknout, že zvláště oblíbeným cílem našich výprav byla bývalá Sadilova cihelna poblíž Varhánkova rybníka – jako by nás ty rybníky neustále přitahovaly. Cihelna byla již dávno předurčena k demolici, sílilo nás vědomí, že námi způsobené škody budou nulové, a v pohodě jsme se tedy oddávali pyromanským aktivitám uvnitř cihelny i v bezprostředním okolí, obohaceným o výrazný prvek destruktivní v podobě bourání zdiva, které se mělo zanedlouho stejně zhroutit pod úder krumpáčů. Jeden z nás přitom doplatil na svou snahu uhasit založený požár propálenými botami. To byla zatím jediná škoda, k níž v rámci našich aktivit došlo.

A pak nadešel osudný 29. květen 1954. Toho dne byla sobota a do konce školního roku zbýval jeden měsíc. Pár minut chůze za městem vpravo od silnice na Brzkov, poblíž takzvané Lorety se po léta rozkládala rozlehlá, nevzhledná hromada zčernalé slámy. V zimě ji zpravidla milosrdně přikryl sníh, zjara se pokaždé znovu objevila ve své nevábne podobě.

K bílému kulatému sloupu Lorety představuje nevhodné pozadí, řekl jsem si, je tady co já pamatuji, její existence zřejmě postrádá smyslu, nebylo by to tu hezčí bez ní? I vypravili jsme se v odpoledních hodinách, já a spolužák Ruda, který vzal s sebou jízdní kolo, na obhlídku terénu. Abychom pokud možno na sebe neupoutávali zbytečnou pozornost, zvolili jsme cestu oklikou a k objektu našeho zájmu postupovali ze směru od silnice na Hrbov. Cestou jsme v poli pokusně

zapálili kupku pýru a naše sebevědomí mírně stoupl. Konečně jsme dorazili k zčernalé mase. Bez otálení jsem vyňal z kapsy krabičku zápalek a oheň se v mžiku ujal. Šíří se však překvapivě rychle, snad by bylo lépe jej omezit, oddělit hořící slámu od oblodné hromady, spokojili bychom se s tím, kdyby za oběť padla pouze část ohromné masy, pustili jsme se do příliš velkého sousta, kouř zpozorují ve městě a bude vyhlášen poplach... Než jsme však mohli cokoli podniknout, dolehlo k našemu sluchu zdání výhrůžné spílání, které patřilo nám, a spatřili jsme, jak se po polní cestě blíží k nedaleké silnici kravský potah. Ovládla nás jediná myšlenka – okamžitě zmizet. Popadli jsme kolo a vyřítili se směrem k městu. Já seděl na tandemu, nic jsem nevnímal, připadal jsem si jako v děsivém snu a dodnes si neumím vysvětlit, že jediné, co můj zrak zachytil během divoké jízdy, byla užaslá tvář hošíka postávajícího u silnice s pohledem nás sledujícím. Polenské náměstí působilo normálním dojmem poklidného sobotního pozdního odpoledne, požární siréna se nerozezvučela a já se vydal kousek za město po záboreské silnici, odkud se dalo dobře sledovat mohutné mračno tmavého dýmu stoupajícího k nebi na severní straně. Nastal trýznivý čas nejistoty – budeme odhaleni a usvědčeni či nikoli? Jakou podobu na sebe vezme trestající rameno spravedlnosti a kdy se zjeví? Dojem z Dostojevského „Zločinu a trestu“, který jsem nedávno četl, byl ještě příliš silný. Neděle se vlekla přímo zoufale. Přišlo pondělí, ve škole vše při starém. Že by přece jen nebezpečí minulo?... V úterý uhodilo. Úlohu neblahého posla vzal na sebe pan učitel Smrčka: „*Vac-ku, seber se a běž do ředitelny, chce s tebou mluvit pan strážmistr.*“ Marné byly pokusy o vykrucování, musili jsme s barvou ven a s každým z nás obou byl sepsán protokol. Strážmistr Groch s námi jednal korektně, ale my měli před sebou další nejistotu v očekávání věci příštích. Jaký asi trest nám bude uložen za spáchaný zločin? Nevýslovně trapně mi bylo před rodiči, učiteli, před veřejností, kdykoli jsem zahlédl na náměstí občany mezi sebou rozmlouvat, byl jsem přesvědčen, že tématem jejich rozhovoru nemůže být nic jiného než zavrženíhodný žhářský čin. Vyskytl se sice rovněž názor, že jako milovník historických památek jsem jednal v dobrém úmyslu chtěje okolí Lorety zvelebit, v návaznosti na činnost předválečného okrašlovacího spolku „Viktorin“, ten byl však spíše ojedinělý. Mezitím se ke mně doneslo, že dotčenou hromadu slámy, určenou za stelivo pod dobytek, vlastnilo Jednotné zemědělské družstvo v Hrbově, prý o ni projevíli zájem družstevníci v sousedním Brzkově, hrbovští se zdráhali jim ji přenechat a aby od sebe odvrátili podezření, že si ji raději zapálili sami, trvali pochopitelně na řádném vyšetření případu. Štěstím pro nás

však byla především, jak mě informoval pan učitel Chromý, skutečnost, že náš čin nebyl kvalifikován jako sabotáž zaměřená proti socialistickému zemědělství. Od smrti Stalina a Gottwalda uplynul, mimochodem, již rok, a mohli jsme se tedy nadít trestu spravedlivého, nikoli politicky motivovaného. Námi způsobená škoda byla vyčíslena částkou 600 (slovy: šest set) korun československých nové měny po reformě z předchozího roku a my, pachatelé, jsme měli za trest odpracovat určitý, nepamatuji již jaký, počet hodin v zemědělství. Tomu samozřejmě předcházela snížená známka z chování na závěrečném vysvědčení. V učitelském sboru se hlasovalo, zda má být naše chování hodnoceno jako uspokojivé či méně uspokojivé, nakonec zvítězil návrh mírnější klasifikace. Po převzetí vysvědčení jsme se zregenerovali na několikadenním školním výletě do Slovenského ráje, který byl pravým balzámem na předchozí pekelná duševní muka, a nabrali jsme sil potřebných k výkonu zemědělských prací, které nám budou přiděleny. Záměr byl dobrý, leč výsledek žalostný. Hned první den došlo vinou našeho neodborného zacházení s náradím ke zlomení vidlí a my, oba hříšníci, jsme byli vyhnáni z pole s naléhavým doporučením, abychom se více neukazovali. To byla definitivní tečka za mými pyroman-skými aktivitami.

Po prázdninách jsem pokračoval ve studiu na Jedenáctileté střední škole v Havlíčkově Brodě, jak se tehdy nazývalo předchozí (i nyníjší) gymnázium – součástí trestu bylo i nepřiznání stipendia po dobu prvního pololetí – a tam jsem se nečekaně setkal se strážmistrem, či snad již nadstrážmistrem Grochem znovu. Stalo se, že spolužák Vašek Štefánek oznámil během vyučování ztrátu hodinek, které mu údajně zmizely z kapsy. Zachvěl jsem se poznáv okamžitě přivolaného vyšetřovatele. Při předkládání své aktovky k prohlídce jsem prožíval větší napětí než druzí – pozná mě či nikoli? Nepoznal, nebo se alespoň tvářil, že mě nepoznává. Nakonec se projevil jako zkušený kriminalista, hodinky objevil v podšívce saka domnělého poškozeného, kam se mu propadly dírou v kapse. Minulo několik měsíců a den před Silvestrem roku pětapadesátého tehdy již podporučík Groch tragicky zahynul na pozemku havlíčkobrodského školního statku při stíhání nebezpečného vojenského zběha. Bylo mi ho upřímně líto.

Jak šel čas, nabýval jsem čím dál více přesvědčení, že na rozdíl od Hérostrata, který se natrvalo proslavil jediným ničivým činem, zapálením jednoho ze sedmi divů starověkého světa, chrámu bohyně Artemis v Efesu, nám, žhářům od Lorety, byla souzena pouze krátkodobá lokální proslulost. Někdy na počátku osmdesátých let jsem navštívil v Praze přednášku cestovatele Franty Slámy, která se uskutečnila

v audiovizuálním středisku Národní knihovny, kde je dosud mé pracoviště. Ovšemže jsem se k němu ihned přihlásil s radostí ze setkání s krajanem. Reagoval pohotově: „*Já vás oba stále vidím, jak zběsile ujíždíte na kole od hořícího stohu.*“ Právě on byl oním někdejší osmiletým hošíkem, kterého jsem si i já v kritických okamžicích všiml. Nevytratili jsme se tedy zcela z paměti současníků, dokonce ani z paměti jedince, který ve svém rušném a bohatém životě absolvoval nespočet daleko atraktivnějších zážitků v exotických končinách. A zřejmě jsme se nevytratili dodnes.

Jan Prchal

Středověké (?) studně v Polné

Z důvodu neustálé potřeby vody zřizovali lidé od pradávna studně. Přibližme si, jak vlastně byla studně před mnoha lety popsána: „*Studně je otvor zřízený směrem svislým (svislým) od povrchu území do vrstev vodnatých, aby vody tam obsažené – vody podzemní – možno bylo užívat k zásobování.*“ Zpravidla bývaly studně kruhové, vyzděny kameny. Před zaváděním vodovodu do domácností se studně nacházely v místech přístupných, v městech ve frekventované zástavbě, nejčastěji na rynku či v přilehlých ulicích. Voda se obvykle nacházela v hloubce pod povrchem; proto byla před využíváním pump a čerpadel získávána ze studní pomocí puten, okovů na vahadlech nebo na rumpálech.

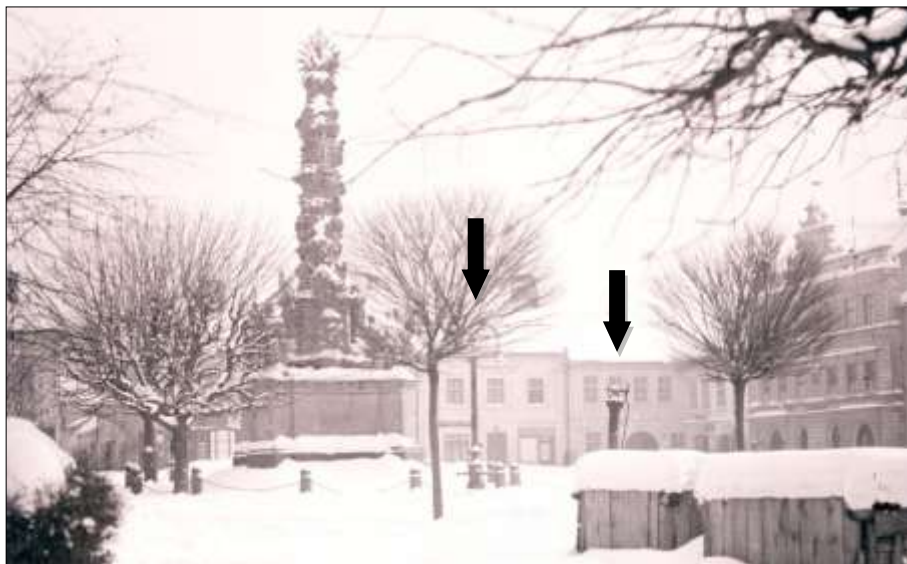
V Polné se muselo za starých časů nacházet několik desítek studní. Většina byla po vybudování vodovodu po roce 1910 zasypávána, některé byly pouze zakryty. Jako ta, kterou nedávno objevil majitel domu čp. 22 na Husově náměstí – na zahrádce směřující do ulice Na Šancích. Je kruhového průměru s kamennou vyzdívkou, hluboká cca 8 až 10 m. Zcela jistě přestala být využívána po zavedení vodovodu počátkem 20. století, a proto byla tehdejší majitelem Karlem Doležalem zakryta, a tím uchována. K tomu použil kamenný blok, pocházející z polenského hradu, neboť se na něm nachází reliéfní vyobrazení růže hradeckých pánů. Odhaduje se, že studně pochází z 15. století. V současnosti byla citlivě zrenovována s vyzdívkou přesahující necelý metr nad terénem. Zde je na místě ocenit velmi dobrý přístup majitele Miloše Vomely k záchraně zajímavé historické památky.

Dvě studně v prostoru mezi kašnou a oblakovým sloupem, 1890. Pravá studna opatřena pumpou, levá lucernou (archiv KZHP; studny označeny šipkami)

Ještě ve II. polovině 20. století byly mnohé studně v Polné lidmi využívány. Kupříkladu na Husově náměstí bývaly studně tři. Z dětství si vybavuji, že dvě se nacházely mezi kašnou (v současnosti nazývanou „Hastrmanka“) a oblakovým sloupem Nejsvětější Trojice. Často jsme si kolem „pump“, jak jsme je, my děti, nazývaly, hrály. Dle starých fotografií lze jednoznačně usuzovat, že pumpa (studně) blíže oblakového sloupu byla už před rokem 1890 využita, po navýšení kovovým nástavcem, jako lampa veřejného osvětlení. Třetí studně (pumpa) byla umístěna v dolní části Husova náměstí, poblíž pomníku padlým. Dobové snímky nám tudíž přesvědčivě dokládají, že na „rynku“ bývaly tři studně (později využívané tzv. pumpou). Proč byly mezi kašnou a oblakovým sloupem umístěny na malém prostoru dvě, lze mj. zdůvodnit jejich častým využíváním. Jedna z nich byla počátkem listopadu 2016 odkryta při budování chodníku mezi oblakovým sloupem a kašnou. Její stav a stáří, jakož i vhodnost případné renovace, by měli určit odborníci k tomu povolání.

Před časem se Klub Za historickou Polnou přičinil o záchranu několika starých litinových stojanů veřejného vodovodu („pump“), jež byly zrenovovány. Nacházejí se na různých místech našeho města. Tyto „drobné“ technické památky nám dokládají, jakým způsobem si lidé dříve pořizovali životadárnou tekutinu – vodu – a jsou trvalou

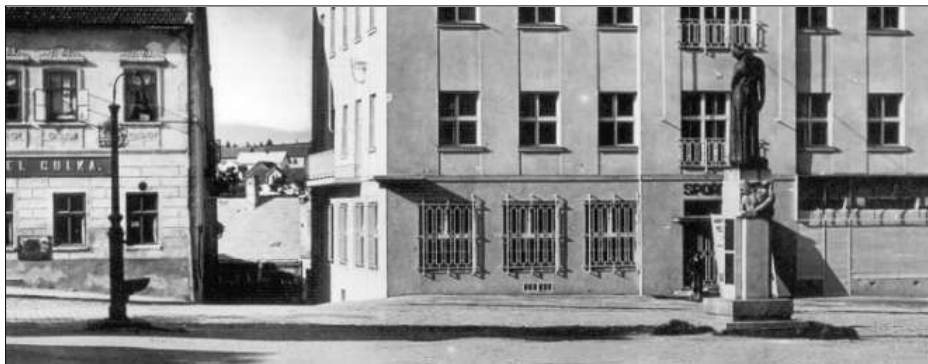

**Tytáž studně, 1930. Pravá studna stále opatřena pumpou a levá lucernou
(archiv KZHP; studny označeny šipkami)**

součástí historie našeho města. Obdobně by měly být příštím generacím zachovány staré studně. Jsem přesvědčen, že Město Polná se k uchování historických památek nadále bude stavět pozitivně a zdárně si bude počínat i v případě uchování prastaré studně u nedávno zrestaurované kašny na Husově náměstí.

Detailní záběr studny blíž kašny na Husově náměstí, opatřené pumpou, 1939 (archiv KZHP)

**Třetí studně na Husově náměstí poblíž pomníku padlým, po roce 1935
(archiv KZHP)**

**Nově opravená historická studna ve dvorním traktu za domem
čp. 22 na Husově náměstí v Polné**